

# Поезия на подострените моливи

Пламен Дойнов. Балът на тираните. София: Кралица Маб, 2016, с. 84.

*Яна Якимова*

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

Трудно се пише за поезия, защото, за разлика от прозата, тя оставя много по-широко поле за тълкуване на посланията. Поезията е поливалентна, дава възможност за различни прочити. Именно това разнообразие от внушения откриваме в „Балът на тираните“ на Пламен Дойнов.

Стихосбирката е разделена на три части, в които са поместени творби, малко или много обединени по тематичен признак, а задачите на „новата политическа поезия“ са посочени в своеобразен манифест след стиховете. В него се заявява, че целта на тази поезия е да „отхвърли всяко раболепие пред вождовете и идеологиите и всяко оправдание на насилието срещу човека и срещу словото“. Трябва да отбележим, че авторът се е справил успешно в това си начинание.

Стихотворенията са писани в периода 2012 – 2016 г. и успяват да създадат усещане за актуалност. Осведоменият читател без проблем ще разпознае в тях скорошни ярки и широко дискутирани събития от обществения и политическия живот („Докато освобождават хазарта от ДДС“, „Ловец на бежанци“, „Ретроактивно стихотворение“), а също и редица популярни фигури („Любовта на министър-председателя“, „Последният цар“, „Нещастната любов като завръщане към свободата“).

Използвана е богата палитра от похвати. Някои творби са открито сатирични, разобличават и критикуват съвременната действителност и политическите играчи („Нещастната любов като завръщане към свободата“, „Секретарката на военния министър разказва“, „Любовта на министър-председателя“). В други стихотворения като „Моят петгодишен убиец“ и „Самотна майка преценява нищожния риск“ наблюдаваме тъжна обективност и мрачна прозорливост, а в такива като „Две смърти – една скръб“ и „Ретроактивно стихотворение“ откриваме ирония и дори гняв. Общото

във всички е мрачната осъзнатост на пороците на действителността, не само българска, а и световна.

Една от силните страни на стихосбирката са умишлено търсените интертекстуални връзки с творби на някои от големите български поети – Христо Смирненски, Гео Милев, Христо Ботев, дори Димчо Дебелянов. Така творбата се разполага в по-широк исторически и социален контекст. Тези връзки обаче създават и усещане за безвремие, за липса на промяна – щом същите образи и обществени проблеми са валидни и актуални и днес, много години след написването на онези творби, то тогава светът е останал същият, тираните все така танцуват на своя бал.

Стихотворението, дало име и на стихосбирката, се превръща в обобщение на мотивите на цялата стихосбирка. Използваната в „Балът на тираните“ образност напомня на тази от стихотворението „Пролетарий“ на Христо Смирненски. И в двете творби лирическият герой е мълчалив свидетел на тържеството на онези, които, макар да са окъпани във власт и богатство, са загубили всякакви морални устои. Сблъсъкът между световите е видян като неизбежен. Лирическият герой и в двете стихотворения е призван да разобличи недъзите на света на тираните и да се бори с него. Но докато при Смирненски средството за борбата е „съдбоносният яростен млат“, който трепери ядно в ръцете на пролетария, то днес, в XXI в., това са „подострените моливи“, т.е. словото. По този начин „Балът на тираните“ насочва към ролята на поета, макар лирическият аз иронично да възкликва в едно от следващите стихотворения – „пиша, следователно не съществувам“. „Балът на тираните“ успява да надхвърли локалните внушения и чрез намигване към всеизвестни теории на конспирацията за произхода на световните лидери („под фраковете – люспести опашки“) да държи сметка и за реално случващото се в световната политика („нахлуват в дом, квартал или държава,/на сутринта ще я освобождават“). Наблюдава се пулсация между конкретност и обобщителност, която задава тона на цялата стихосбирка и създава внушението, че тираните не са само в България, а проблемът е общ за целия свят, целият свят се е превърнал в дансинг за бала на тираните. Макар да няма изящния език и присъщата музикалност на стиховете на Смирненски, стихотворението на Дойнов съумява да влезе в диалог, да бъде своеобразна съвременна реплика на „Пролетарий“, като посочва, че пролетариите може и да са победили, да, но всъщност тиранията не е изчезнала, сменили са се само тираните, но и новите май са си досущ като старите.

В други стихотворения интертекстуалните връзки са дори още по-ярко подчертани – не само чрез образи, а чрез конкретни заемки. Такъв е случаят с „Поканата на президента достига у точния човек“, в което персонажите са изобразени подобно на тези от поемата „Септември“ на Гео Милев. Тук те са се вписали идеално и в новата среда и лирическият герой е оставен отново да протестира срещу „таланти, фабриканти, педанти/ оратори, агитатори/ въздухоплаватели, писатели“ и т.н. Битката може би е обречена, защото пред гледката как „септемврийските“ персонажи празнуват 24-ти май дори „цялата азбука ще онемее,/ всички букви и звукове ще откажат да дишат“. В „Любовта на министър-председателя“ интимната изповед към любимата от Дебеляновите строфи „И сякаш любовта ни по е свята,/ защото трябва да се разделим“ се превръща в осмиване на любовта на властимащия към самия себе си.

Стихотворението „Две смърти – една скръб“ не само продължава темата за тиранията, но и чрез думите „дали се зора завърши или се две нощи смесиха“ отправя към известния епиграф на „Политическа зима“ на Христо Ботев и внушението, че политическата зима ще продължи и при новия, и при стария тиран. Те са сякаш само умален вариант на големите световни тирани, неслучайно единият оставя народа на Хитлер, другият – на Сталин. Тъжната равностетка са осиротелите деца на избитите във войната или в последвалата след нея чистка.

Диалог с Ботев откриваме и в други образи в лириката на Пламен Дойнов. Такъв е този на свободата, която е едно „смутено тяло“, притиснато между смъртта и съня („Балът на тираните“). Лирическият герой от „На първа линия по време на мъртво вълнение“, който, макар да си е направил ръцете на чукове, а главата – на бомба, както заявява самият Ботев в писмо до Тодор Пеев от 12.02.1876 г., явно няма да спечели борбата със стихиите.

Голяма част от творбите са посветени на невъзможността въпреки продължилия над двайсет години и сякаш вечно несвършващ преход България да се помири, да преосмисли обективно и без сантименти и да се освободи от сянката на тоталитарното си минало. Герои на много от стихотворенията са различни агенти от Държавна сигурност, дори и надзирателка от лагер за политически затворници („Надзирателката Ръжгева разказва спомени за концлагера край Ловеч“ „Агент „Георги“ превежда „Власт и съпротива“, „Агент „Ирис“ и Вера се завръщат от Швеция“). Стихосбирката внушава, че техните действия и действията на подобните на тях имат своя отзвук и до днес, сякаш са се просмукали в тъканта на обществото и са предопределили и настоящето на

България. Тази идея е предадена в стихотворения като „Ретроактивно стихотворение“, което още в заглавието се заиграва с правния термин и достига до печалния извод, че няма как да има особена разлика в моралната обоснованост между съвременния Конституционен съд и Народния съд, действал през 1944 – 1945 г., щом онези, които възхваляват и оправдават последния са намерили място в първия. Явно и Народният съд ще да действа с обратно действие, преродил се сега в Конституционен, както наредбата-закон, с която е създаден Народният съд, е имала обратно действие.

Това повтарящо се усещане за поглед към миналото, отразено в настоящето, навежда на мисълта, че идеалите от миналото не са се сбъднали, светът си е останал същото мрачно и неприятно място за живеене. Това е обобщено в разсъжденията на ембриона от стихотворението „Ембрион преди да спи, си мисли“, който не иска да се ражда, в нежеланието му да дойде в свят, където го очакват „очи усойни“ и му готвят „посрещане студено“. Нероденото дете стига до извода, че е по-добре да го няма, за да е мирен и тих светът. Стихотворение като това и като „Отминаване“, в което безсмъртието е видяно като непостижимо, насочват и към по-дълбоки проблеми за смисъла на човешкото битие изобщо.

Макар авторът да заявява поезията си като политическа, в нея има и неприкрит социален елемент – творби като „На борба със световната самота“, в която мъжът си търси жена само за да има кой да го погребее, и като „Баща удря сина си, не знае как“ за битото дете, което мечтае да заприлича на баща си, разкриват недъзи, присъщи на съвременното общество като цяло, а не само на българската действителност.

Пламен Дойнов успява с ирония да погледне и към колегите си от литературната сфера – агентите преводачи, продалите се поети от 60-те години на XX в., както и към най-превежданите съвременни писатели, които таят надежда за безсмъртие поне на латиница, но тя е по-скоро необоснована, защото в „Отминаване“ стигаме до извода, че „безсмъртието ходи между нас,/ но винаги ни отминава“.

С широките си поетически и етически внушения „Балът на тираните“ се вписва адекватно в зададената от големите поети на миналото традиция и можем само да се надяваме моливите на автора да са все така подострени.

**Водещ рубриката: Борислава Иванова**